

ХОТИН-ҚИЗЛАР ВА БОЛАЛАР ҲУҚУҚЛАРИ, ЭРКИНЛИКЛАРИ ҲАМДА ҚОНУНИЙ МАНФААТЛАРИНИ ИШОНЧЛИ ҲИМОЯ ҚИЛИШ ТИЗИМИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Ашуров Отабек Умматиллаевич

*Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси ўқитувчиси
Тел: +998950020743. Почта: ashurovotabek990@gmail.com*

Аннотация: мазкур мақолада янги таҳрирда қабул қилинган Конституциямизга асосан хотин-қизлар ва болалар ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини кафолатлари тўғрисидаги нормалари талабларидан келиб чиқиб, ички ишлар органлари томонидан амалга оширилаётган ислохотларни кўриб чиқамиз ва улар фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган айрим ҳуқуқий ҳужжатларни таҳлил қилинган.

Калит сўзлар: хотин-қизлар, болалар, вояга етмаганлар, жиноий зўравонликлар, жиноий зўравонликлар профилактикаси, ички ишлар органлари соҳасидаги ислохотлар, вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва эркинликларини таъминлаш, ҳимоя ордери, профилактика, умумий профилактика, яқка профилактика.

Аннотация: В данной статье, исходя из требований норм вновь принятой Конституции о гарантиях прав, свобод и законных интересов женщин и детей, мы рассмотрим реформы, проводимые органами внутренних дел, и проанализируем некоторые правовые документы, направленные на совершенствуя свою деятельность.

Ключевые слова: женщины, дети, несовершеннолетние, преступное насилие, профилактика преступного насилия, реформы в сфере органов внутренних дел, обеспечение прав и свобод несовершеннолетних, ордер, профилактика, общая профилактика, индивидуальная профилактика.

Annotation: In this article, based on the requirements of the norms of the newly adopted Constitution on the guarantees of the rights, freedoms and legal interests of women and children, we will consider the reforms implemented by the internal affairs bodies and analyze some legal documents aimed at improving their activities.

Key words: women, children, minors, criminal violence, prevention of criminal violence, reforms in the field of internal affairs bodies, ensuring the rights and freedoms of minors, protection order, prevention, general prevention, individual prevention.

Хотин-қизлар ва болаларга нисбатан жиноий зўравонликлар қилинишининг олдини олиш мақсадида ҳуқуқбузарликлар профилактикаси бўйича комплекс

чора-тадбирлар, хусусан, аҳолининг ҳуқуқий онги ва маданиятини юксалтириш, бу борада давлат органлари ва фуқаролик жамияти институтларининг ҳамкорлигини такомиллаштириш мақсадида кенг кўламли ислохотлар амалга оширилмоқда. Хусусан, 2017–2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясида нотинч оилалар фарзандлари, уюлмаган ёшлар, иш билан банд бўлмаган, “оммавий маданият” таъсирига тушиб қолган йигит-қизларнинг хатти-ҳаракатларини назоратга олишда уларнинг ота-оналари масъулиятини ошириш, кашандалик, алкогольли ичимликлар истеъмол қилиш ва бошқа иллатлар профилактикаси[1] каби долзарб вазифалар назарда тутилган. Бу эса, ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органлар фаолиятига илғор иш усулларини жорий этиш, ҳуқуқбузарликларни барвақт аниқлаш бўйича фуқаролик жамияти институтлари билан самарали ҳамкорлик ташкил этишни тақозо этади.

Мамлакатимизда мустақиллик йилларида амалга оширилган кенг кўламли ислохотлар миллий давлатчилик ва суверенитетни мустаҳкамлаш, хавфсизлик ва ҳуқуқ-тартиботни, давлатимиз чегаралари дахлсизлигини, жамиятда қонун устуворлигини, инсон ҳуқуқ ва эркинликларини, миллатлараро тотувлик ва диний бағрикенглик муҳитини таъминлаш учун муҳим пойдевор бўлди, халқимизнинг муносиб ҳаёт кечириши, фуқароларимизнинг бунёдкорлик салоҳиятини рўёбга чиқариш учун зарур шарт-шароитлар яратди[2].

Мамлакатимиз Президенти Ш.М.Мирзиёев 2019 йил 10 январь куни Тошкент шаҳри Юнусобод туманидаги 7-Ички ишлар бўлимига ташриф буюрганларида “Профилактика ишлари таҳлилга асосланиши керак. Ҳар бир ҳуқуқни муҳофаза қилиш органида жиноятчиликнинг жойи ва тури бўйича чуқур маълумот бўлиши, бунинг учун давлат идоралари, жамоат ташкилотлари мунтазам бирга ишлаши зарур. Ички ишлар вазирлиги, Мудофаа вазирлиги, Давлат хавфсизлик хизмати, Миллий гвардия, прокуратура-ҳаммаси халққа хизмат қилиши керак. Шу билан бирга, жамиятда ҳам жаҳолатга қарши маърифат кучли бўлиши лозим. Муҳит шундай бўлиши керакки, ҳеч ким жиноятга қўл ура олмасин”[3] деб бежизга айтиб ўтмаганликларини, шу сабабли ички ишлар органлари томонидан ҳуқуқбузарликларнинг яқка профилактикасини такомиллаштириш юзасидан бир талай ишлар амалга оширилиши белгилаб қўйилди.

Жумладан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2018 йил 14 февралдаги қарорига мувофиқ, Республикаимизда жамоат тартибini сақлаш, ҳуқуқбузарликлар профилактикаси ва жиноятчиликка қарши курашишнинг сифат жиҳатидан янги тизими жорий этилди. Мамлакатимизнинг энг чекка худудларида ҳам замонавий тизим ташкил этилиб, тезкор навбатчилик қисми, профилактика бўлинмаси, тергов бўлинмаси, жиноят қидирув бўлинмаси,

паспорт хизмати, психолог хонаси фаолияти, ёнғин хавфсизлиги, тез ёрдам, фавқулодда ёрдам ва бошқа хизматларни бир жойда мужассамлаштириш ишлари амалга оширилаётганлиги, тезкор навбатчилик қисмлари томонидан шаҳар ва туман марказларини туну-кун назорат қилиш имконини берадиган видеокузатув тизими жорий этилмоқда. Ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойил бўлган хотин-қизлар билан яқиндан ишлаш учун ҳуқуқбузарликларнинг яқка профилактикасини амалга оширишликни таъминловчи аёл инспекторлар фаолияти йўлга қўйилди. Шунингдек, ҳуқуқбузарликлар содир этишга мойиллиги кучли бўлган вояга етмаганлар билан ҳуқуқбузарликларнинг яқка профилактикасини амалга оширувчи вояга етмаганлар ишлари бўйича инспекторлари лавозимлари жорий этилганлиги, ички ишлар органлари томонидан ҳуқуқбузарликларнинг яқка профилактикасини амалга оширишда ижобий натижаларга эришилаётганлигини кузатиш мумкин.

Ўзбекистон Республикасининг янги таҳрида қабул қилинган Конституциясининг 78-моддаси қуйидагича таҳлил қилинган бўлиб, “Боланинг ҳуқуқлари, эркинликлари ва қонуний манфаатларини таъминлаш ҳамда ҳимоя қилиш, унинг жисмоний, ақлий ва маданий жиҳатдан тўлақонли ривожланиши учун энг яхши шарт-шароитларни яратиш давлатнинг мажбуриятидир” [4] деб кўрсатиб ўтилган.

Барчага маълумки кейинги вақтларда Интернет жаҳон ахборот тизимидаги янгиликларда, Интернетдаги ижтимоий тармоқларда вояга етмаганларга нисбатан қилинган жиноий тажовузлар кенг муҳокамага сабаб бўлмоқда.

Шуни таъкидлаш керакки, сўнгги йилларда мамлакатимизда вояга етмаганларга бўлган эътибор тубдан кучайди. Уларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини ҳимоя қилиш, иқтисодий, ижтимоий ва сиёсий фаоллигини ошириш, соғлигини сақлаш, сифатли таълим олишларини таъминлаш борасида изчил ислоҳотлар олиб борилмоқда. Юртимизда вояга етмаганларнинг ҳуқуқ ва имкониятларини кенгайтириш устувор мақсадлардан бири сифатида белгиланган. Ушбу мақсадга эришиш учун вояга етмаганларни қўллаб қувватлашни назарда тутувчи қонунчиликни халқаро стандартлар асосида такомиллаштириш талаб қилинар эди.

Ҳуқуқни қўллаш амалиётида вояга етмаганларнинг ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш билан боғлиқ масалаларда бир қатор муаммолар мавжудлиги мутахассислар томонидан таъкидлаб келинар эди.

Хусусан, вояга етмаганларнинг ҳуқуқларига даҳл қилувчи жиноий қилмишлар учун мутаносиб санкциялар белгиланмаганлиги, вояга етмаганларни шилқимлик ва зўравонликдан ҳимоя қилишнинг ҳуқуқий кафолатлари мавжуд эмаслиги, тазйиқ ва зўравонликдан жабрланган вояга етмаганларга ҳуқуқлари

ҳамда қонуний манфаатлари етарли даражада ҳимоя қилинишини таъминлаш имконини берадиган қонунларнинг мавжуд эмаслиги, ушбу соҳани тартибга солишда қийинчиликларни келтириб чиқармоқда.

Мамлакатимизда ушбу муаммоларни ҳал қилиш мақсадида янги қонун қабул қилинди.

Ўзбекистон Республикасининг 2023 йил 11 апрелдаги “Хотин-қизлар ва болалар ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш тизими янада такомиллаштирилиши муносабати билан ўзбекистон республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги ЎРҚ-829-сон Қонуни билан номусга тегиш ёхуд жинсий эҳтиёжни ғайритабиий усулда қондириш, шахсни жинсий алоқа қилишга мажбурлаш, ўн олти ёшга тўлмаган шахс билан жинсий алоқа қилиш, уларга нисбатан уятсиз бузуқ ҳаракатларни содир этиш, вояга етмаган шахс иштирокидаги порнографик маҳсулотни тайёрлаш ва тарқатиш билан боғлиқ жиноий ҳатти-ҳаракатлар учун жазо чоралари оғирлаштирилди. Мазкур жиноятларни содир этган шахслар учун жазо тайинлашни енгиллаштирувчи ҳолатлар, шу жумладан, жазони ўташдан муддатидан илгари шартли озод қилишни қўллаш тақиқланди.

Ногиронлиги бўлган шахсларга, вояга етмаганларга нисбатан жинсий дахлсизликка ва эркинликка қарши жиноятларни содир этганлик, шунингдек, ушбу жиноятларни жабрланувчиларни тарбиялаш, ўқитиш ёки унга ғамхурлик қилиш мажбуриятларини бажараётган шахс томонидан содир этиш учун жавобгарлик кучайтирилди.

Шу билан бирга оилавий зўравонлик учун маъмурий ва жиноий жавобгарлик киритилди. Жумаладан, хотин-қизлар ва болаларнинг ҳуқуқларини ҳимоя қилиш бўйича энг замонавий халқаро нормалар ва хорижий тажрибадан келиб чиқиб, жисмоний зўравонлик учун ҳам маъмурий ва жиноий жавобгарлик белгиланди.

Шахс ҳаётининг сир тутиладиган томонларини аксэтирувчи, шаъни, номусини камситувчи маълумотларни ошкор қилганлик, шахвоний шилқимлик қилиш, вояга етмаган болаларга васий ёки ҳомий тайинлаш борсидаги мажбуриятларни бажармаслик каби ҳаракатлар учун жавобгарлик киритилди.

Алимент мажбуриятлари бажарилишини таъминловчи чора сифатида ҳақ тўланадиган жамоат ишларига мажбурий равишда жалб қилиш каби янги маъмурий жазо чораси киритилди.

Бундан ташқари, ушбу Қонун билан илгари вояга етмаганларга нисбатан жинсий жиноятларни содир этган шахсларнинг болаларга таълим, тарбия бериш, уларни соғломлаштириш, болалар спорт, ижодий ташкилотларда ишлашни тақиқланди.

Мазкур қонун 2023 йил 12 апрель кунидан расман кучга кирди.

“Хотин-қизлар ва болалар ҳуқуқлари, эркинликлари ҳамда қонуний манфаатларини ишончли ҳимоя қилиш тизими янада такомиллаштирилиши муносабати билан Ўзбекистон Республикасининг айрим қонун ҳужжатларига ўзгартиш ва қўшимчалар киритиш тўғрисида”ги Қонуни билан Ўзбекистон Республикасининг “Прокуратура тўғрисида”ги Қонунига, “Фуқароларнинг ўзини ўзи бошқариш органлари тўғрисида”ги Қонунига, Жиноят кодексига, Жиноят-процессуал кодексига, Маъмурий жавобгарлик тўғрисидаги кодексига, Оила кодексига, “Бола ҳуқуқларининг кафолатлари тўғрисида”ги Қонунига, “Вояга етмаганлар ўртасида назоратсизлик ва ҳуқуқбузарликларнинг профилактикаси тўғрисида”ги Қонунига, “Васийлик ва ҳомийлик тўғрисида”ги Қонунига, “Ҳуқуқбузарликлар профилактикаси тўғрисида”ги Қонунига, “Болаларни уларнинг соғлиғига зарар етказувчи ахборотдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонунига, “Хотин-қизларни тазйиқ ва зўравонликдан ҳимоя қилиш тўғрисида”ги Қонунига, “Хотин-қизлар ва эркеклар учун тенг” ҳуқуқ ҳамда имкониятлар кафолатлари тўғрисида”ги Қонунига, “Давлат божи тўғрисида”ги Қонунига ҳамда Меҳнат кодексига ўзгартиришлар киритилди[5].

Мазкур қонуннинг қабул қилиниши хотин-қизлар ва болаларнинг тазйиқ ҳамда зўравонликка учрашишининг олдини олиш, оила институтини мустаҳкамлаш, болалар ва хотин-қизлар ҳуқуқларига оид халқаро индексларига мамлакатимизнинг ўрнини яхшилашга хизмат қилади.

Хулоса ўрнида шуни айтиб ўтишликни лозим деб топдикки, хотин-қизлар ва болаларга нисбатан содир этилаётган ҳуқуқбузарликларга қарши курашишда самарадорликка эришиш учун вояга етмаганларни жиноий зўравонликлардан асраш мақсадида, жиноий зўравонлик ҳолатлари содир этилиши мумкин бўлган вояга етмаганларга нисбатан ҳам ҳимоя ордери беришликни йўлга қўйишлик лозим.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги ПФ-4947-сон Фармони // Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами, 2017 й., № 6., 70-модда.
2. <https://lex.uz/acts/3107036>. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 07 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатлар стратегияси тўғрисида” ПФ-4947-сонли Фармони.
3. <https://uznews.uz/posts/21933>. Тошкент-2019 йил 10 январь. Шавкат Мирзиёев “Ички ишлар органлари фаолияти” билан танишди. Ҳавола кўрилди. 23.06.2023 йил.
4. <https://lex.uz/docs/6445145>. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси. Ҳавола кўрилди. 23.06.2023 йил.
5. <https://.surxondaryo.sud.uz/хотин-қизлар-ва-болалар-ҳуқуқларини-ҳимоя> қилиш. **О.Каримов**. *Жиноят ишлари бўйича Қизириқ туман суди раиси*. Ҳавола кўрилди. 23.06.2023 йил.